



**Užsibuvę svečiai
iš Šiaurės Amerikos**

Dvi invazinių žinduolių rūšys, kilusios iš Šiaurės Amerikos, – tai kanadinė audinė (*Neovison vison*) ir ondatra (*Ondatra zibethicus*). Abi jos gyvena prie vandens ir šlapynėse, bet tik tuo jos ir panašios. Kanadinė audinė yra plėšrūnas, ondatra – graužikas. Auginti fermose kanadinės audinės į Jungtinę Karalystę atgabentos 1866 m., nuo trečiojo XX a. dešimtmečio auginamos kitose Europos šalyse. Lietuvoje fermose auginamos nuo 1930 m. Pabėgusios iš fermų, audinės aklimatizavosi, dabar jos paplitusios visoje Europoje. Ondatros į Europą įvežtos medžioklei ir kailiams. 1905 m. jos introdukuotos Čekijoje ir Austrijoje, 1919 m. Suomijoje. Į Lietuvą ondatros pateko 1951–1954 m. Dabar ondatros išplitusios visoje Europoje, išskyrus pietinius regionus.

Abi rūšys į Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą: kanadinė audinė 2004 m., ondatra – 2009 m., o į Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą 2017 m. įrašyta tik ondatra.



Ondatra

Skiriamieji požymiai

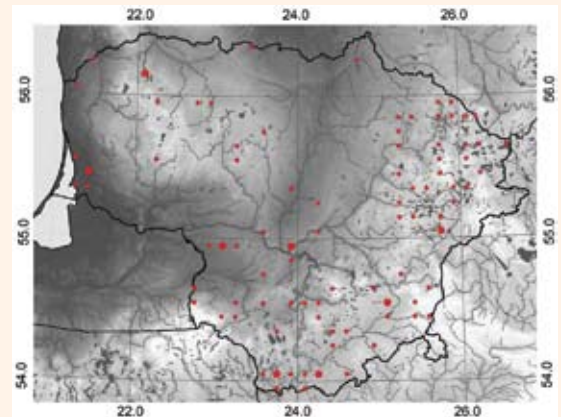
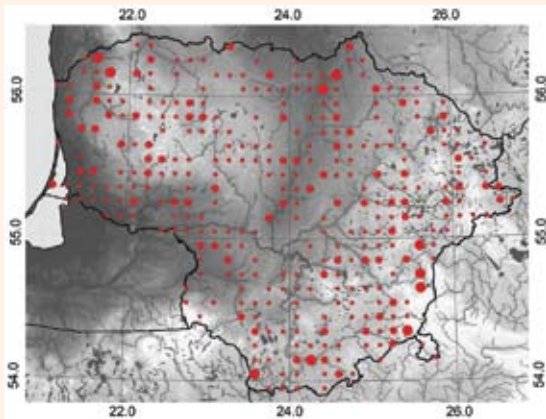
Kanadinė audinė yra vidutinio dydžio plėšrūnas, kūno ilgis 30–40 cm, svoris 550–1250 g. Kūnas ilgas ir aptakus, idealiai tinkantis pusiau vandens gyvenimo būdai. Kojos trumpos, tarp pirštų yra nedidelės plaukimo plėvės. Kailis tamsiai rudas, storas ir blizgantis, nešlampa vandenyje. Pabėgusios iš fermų, kanadinės audinės gali būti baltos, pilkos, gelsvai rudos ir juodos. Kad nardant nepatektų vanduo, audinių ausys ir šnervės užsidaro.

Kanadinė audinė dydžiu ir išvaizda labai panaši į šešką, abiem rūšims būdingos muskusu kvepiančios analinės liaukos. Pagal pėdsakus šeško ir audinės atskirti neįmanoma. Tačiau šeškui būdinga balta spalva abipus nosies aukščiau viršutinės lūpos, taip pat balti ir ausų galai. Audinės snukutyje baltos spalvos yra tik žemiau apatinės lūpos.

Ondatra yra didelis, iki 40 cm ilgio ir iki 1,5 kg svorio graužikas tankiu, minkštu, vandenyje nešlampančiu kailiu. Nugara ruda, šonai šviesesni, pilvas geltonai rudas. Panaši į bebrą, tik mažesnė. Uodega suplota, žvynuota, apaugusi retais šeriais. Ausys mažos, vos matomos iš kailio. Užpakalinės kojos žymiai didesnės už priekines, jų pirštų pamatus jungia plaukiojamoji plėvė. Jei ondatra graužia panėrusi, už kandžių suspaustos lūpos neleidžia vandeniui patekti į gerklę. Lietuvoje keletą kartų buvo stebimi dar vienos invazinės rūšies – nutrijos (*Myocastor coypus*) – pavieniai individai, ištrūkę į laisvę iš aptvarų. Nutrijos beveik dvigubai didesnės už ondatras, jų kapliai apelsino spalvos (ondatros geltoni), vibrisės baltos (ondatros – juodos). Plaukdama ondatra vingiuoja uodegą, nutrijos uodega nejuda. Iki šiol nepatvirtinta, kad laisvėje nutrijos gali peržiemoti.

Paplitimas ir buveinės

Į Nemuno delta kanadinės audinės pateko iš Karaliaučiaus po Antrojo pasaulinio karo, kai buvo sugriautos fermos. 1950 m. buvo išleistos Zarasų ir Utenos, o 1953 m. – Ukmergės ir Anykščių rajonuose. Devintajame XX a. dešimtmetyje jau buvo išplitusios visoje šalyje. 2010 m. kanadinių audinių veiklos žymių buvo rasta 50 %, 2020–2021 m. – 64 % patikrintų vandens telkinių. Priklausomai nuo vandens šaltinio, vienai audinei tenka 1–3 km pakrantės. Populiacijos dydis 2020–2021 m. buvo apie 10 000 individų. Per metus sumedžiojama iki 100 individų. Gyvena prie visų vandens telkinių – upelių, upių ir ežerų pakrantėse, miškų pelkėse, nendrynuose, ežerų sekluose ir šlapynėse, kur vešli augalija. Slepiasi ir jaunikius veda po medžių šaknimis, naudojami bebrų urvais ir trobelėmis.



Plintančios iš Karaliaučiaus krašto ondatros pirmą kartą pastebėtos vakarinėje Lietuvos dalyje 1951 m., o po trejų metų buvo atvežtos iš Archangelsko srities ir leidžiamos į laisvę. Šiuo metu sporadiškai pastebima visoje Lietuvoje, rečiau – šiaurinėje ir vakarinėje šalies dalyse. Būdingi gausumo svyravimai. Lietuvoje 2020–2022 m. buvo apie 2000 ondatrų, sumedžiojama mažiau kaip po 100 individų per metus.

Gyvena stovinčio arba lėtai tekančio vandens telkiniuose su gausia žoline augalija, grioviuose, tvenkiniuose, senvagėse, pelkutėse. Rausia urvus, kurių anga būna po vandeniu, arba stato trobeles. Didžiausi priešai – ūdros ir kanadinės audinės. Pagausėjus šių pusiau vandens plėšrūnų, ondatrų sumažėjo.



Kanadinė audinė



Ondatra

Poveikis aplinkai ir žala

Plisdama kanadinė audinė visiškai išnaikino mūsų vietinę rūšį – europinę audinę (*Mustela lutreola*) ir užėmė šios rūšies ekologinę nišą. Įsitvirtinti kanadinėms audinėms padėjo įvairiaėdiškumas. Jų grobis – vėžiagyviai, žuvis, varliagyviai, paukščiai ir graužikai. Kanadinės audinės naikina jūrinių ir ant žemės perinčių paukščių populiacijas, kelia grėsmę pažeidžiamų ar nykstančių rūšių išlikimui. Jos daro žalą žuviniais ūkiuose ir paukštynuose. Perneša aleutinės ligos, gripo, COVID-19 virusus.

Ondatų invazyvumas priklauso nuo jų prisitaikymo gyventi vandens ir pelkių buveinėse bei didelio vislumo. Lietuvoje ondatra kasmet veda 2–3 vadas po 4–7 jauniklius, patelės subręsta labai greit. Ondatros dažniausiai graužia vandens augalų stiebus ir šaknis, todėl nukenčia litoralė ir vandens bestuburių bendrijos. Rudenį, žiemą ir anksti pavasarį ondatros minta vėžiagyviais, vabzdžiais ir dvigeldžiais moliuskais, pavyzdžiui, nykstančios *Anodonta*, *Unio* genčių rūšys ir gėlavandenė perluotė (*Margaritifera margaritifera*). Naikindamos moliuskus, ondatros daro įtaką retų žuvų kartuolių, kurių ikrai vystosi moliuskų erdmėje, gausai. Rausdamos ondatros pažeidžia užtvankas ir pakrantes, daro žalą žuvininkystės ūkiams. Perneša žmonėms pavojingus kaspinuočius ir echinokokus, platina tuliaremiją, kriptosporidiozę, toksoplazmozę ir kitas ligas.

Kontrolės priemonės

Kanadinių audinių plitimo prevencija ir populiacijos sunaikinimas Lietuvoje jau neįmanomi, galima tik sumažinti skaičių jautriausiose jų poveikiui teritorijose: salose, kuriose peri reti paukščiai, žuvininkystės ūkiuose, retųjų varliagyvių nerštavietėse. Pagrindiniai naikinimo būdai yra du: medžioklė ir gaudymas stacionariomis gaudyklėmis bei spąstais. Geriausia

gaudyti vasaros pabaigoje. Ežeruose, nendrynuose ir aplinkui salas gaudyklės gali būti statomos vandenyje ant plaustelių. Gaudyklėse naudojamas jaukas – žuvis arba mėsa. Jei į gyvagaudes gaudykles patenka ūdros, jos turi būti paleidžiamos. Nedidelės ir svarbios teritorijos gali būti aptveriamos. Tvoros turi būti pakankamai aukštos ir įleistos į žemę.

Šiuo metu Lietuvoje ondatros didesnių problemų nekelia. Kai kuriose Europos šalyse jų skaičius daug didesnis, bet su jomis nekovoja, nes nuspręsta, kad išnaikinti neįmanoma. Medžioklė nėra labai veiksminga, nes ondatrų buveinės patikimai slepia graužikus, o šauti į plaukiančias yra pavojinga dėl rikošeto nuo vandens paviršiaus. Ondatrų gausumą reguliuoja plėšrūs žinduoliai ir paukščiai, todėl jų gausumo didinimas yra biologinis kovos būdas. Veiksmingas, bet brangus netiesioginis ondatros kontrolės būdas yra plastiko plėvelės įkasimas krantinėse ir pylimuose, papildomai sustiprinant šias vietas didelių akmenų sluoksniu.

Kanadinės audinės ir ondatros gali būti gaudomos ir medžiojamos visus metus, vadovaujantis Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 258 „Dėl medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių patvirtinimo“. Medžioti ir gaudyti gali tik teisę medžioti turintys fiziniai ar juridiniai asmenys.

Atsakomybė ir teisinis reguliavimas

Ondatros įrašytos į Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą. Pagal Reglamento (ES) Nr. 1143/2014 nuostatas, tokias rūšis laikyti, veisti, naudoti arba mainyti, vežti ar paleisti į aplinką griežtai draudžiama.

Naudoti ondatras leidžiama tik gavus leidimą iš Aplinkos apsaugos agentūros moksliniams tyrimams, *ex-situ* išsaugojimui arba naudoti invazines rūšis medicinos tikslais, kai to reikia, siekiant daryti pažangą žmonių sveikatos srityje,

arba tikslais, susijusiais su įtakingais visuomenės interesais, įskaitant socialinio ar ekonominio pobūdžio interesus pagal Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos apraše nurodytus reikalavimus. Šis aprašas patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 352 „Dėl Introdokcijos, reintrodokcijos ir perkėlimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės tarybos sudėties ir nuostatų, Introdokcijos, reintrodokcijos ir perkėlimo programos patvirtinimo“.

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos atsakingas už invazinių rūšių naudojimo kontrolę šalies viduje. Sankcijos už invazinių rūšių neteisėtą naudojimą ir valdymo priemonių nevykdymą nustatytos Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 304² straipsnyje. Pastebėjus pažeidimą, reikia skambinti tel. 112 arba norint pasikonsultuoti darbo dienomis 9–16 val. tel. 8 700 02 022.

Įsidėmėkite

Šių gyvūnų pardavimas ir platinimas bet kokiais tikslais yra uždraustas visoje Europoje

Pastebėję kanadinę audinę arba ondatrą gamtoje, įrašykite duomenis į *Biologinės įvairovės informacinę platformą*:
www.biip.lt

Teksto autoriai – Linas Balčiauskas ir Laima Balčiauskienė
Nuotraukų autoriai – Selemonas Paltanavičius ir Vitalijus Stirke



Lietuvos
Respublikos
aplinkos
ministerija



Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta vykdant iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 05.5.1-APVA-V-018-01-0012 pagal 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-V-018 priemonę „Biologinės įvairovės apsauga“

Išspausdinta ant visiškai perdirbto popieriaus